

A Mély-völgy (Bükk-hegység) vegetációtérképe *

LESS Nándor

A Keleti-Bükk egyik legszebb szurdokvölgye, a Mély-völgy botanikai szempontból is jelentős értékeket hordoz. A Bükki Nemzeti Park területére eső völgy a Szinva-völgy oldalága, torkolata Alsó-Hámor alatt található, északon. A 2 km-es hosszán 300 m szintkülönbségű völgyet a zömmel kemény triász mészköveknek és dolomitnak köszönhetően meredek oldalak határolják, melyek lejtésszöge a középső szakaszon beékelődő porfirrit sávban sem csökken jelentősen. A völgyet K-en a Gulicska mészkőszirtje, Ny-on a Poskaporos dolomit-tömbje határolja. A területet botanikai szempontból még senki nem tanulmányozta.

A nevéhez méltóan mély, északias kitettségű völgyet a hűvösségkedvelő társulások uralják (elsősorban szubmontán bükkös és szurdokerdő, de a tagolt reliefnek köszönhetően a legmeredekebb oldalakon többféle sziklai vegetációtípus alakult ki, a délre forduló hegyvállakon melegkedvelő növényzet található, a porfirrit-részen pedig mészkerülő növényzet jelenik meg.

A Mély-völgy növénytársulásai

1-2. Cseres- és gyertyános tölgyes (Quercetum petraea-cerris és Quercus petraea-Carpinetum). A völgyet határoló hegyvállakon és ormokon alakultak ki. A cseres-tölgyes *Melica uniflora*-típussal, a gyertyános-tölgyes *Melica uniflora*- és az eddig csak a Tornai-Karsztról leírt *Waldsteinia*-típusokkal (JAKUCS-JURKÓ 1967) jelenik meg.

3-4. Szubmontán- és gyertyános bükkös (Melitti-Fagetum et Melitti-Fagetum carpinetosum konsoc.). Az átlagos meredekségű völgyoldalak zömét bükkösök borítják, mégpedig nagyjából egyenlően, kisebbrészt gyertyános bükkösök. Típusaik közül a *Carex pilosa*-típus dominál, mellette előfordulnak még az *Aspeula odorata*- és *nudum*-típusok is. Aljnövényzetükben érdekesebb fajok az *Actaea spicata*, *Sambucus racemosa* és *Lilium martagon*. A völgy Ny-i oldalán a fiatalos erdőrészek erősen elkörisesedtek.

5-6. Hárs-köris sziklaerdő és átmenete a gyertyános-tölgyes felé (Tilio-Fraxinetum et Tilio-Fraxinetum aff. Quercus-Carpinetum). A meredek völgyperemek és a határos hegyormok tetejének jellemző növényzeti típusai. Gulicskán és a tőle É-i és D-i irányban húzódó gerincen a Bükk egyik legkiterjedtebb és legtipusosabb *Tilio-Fraxinetum* található, olyan fajokkal, mint a *Carex brevicollis*, *Omphalodes scorpioides*, *Aconitum anthora*, *Waldsteinia geoides*, *Berberis vulgaris*, *Scrophularia vernalis*, *Smyrniolum perforatum*, *Staphylea pinnata*, *Melica picta*, *Silene nemoralis*, *Laserpitium latifolium* etc.

7. Hársas törmelékeltető-erdő (Mercuriali-Tilietum). A völgy felső zárlatában, közvetlenül a szurdokerdőkhez kapcsolódó társulás, melynek fajösszetétele többé-kevésbé átmenetet mutat a *Tilio-Fraxinetum* és a *Phyllitidi-Aceretum* között. A *Tilio-Fraxinetum*hoz képest a melegigényesebb fajok, a *Phyllitidi-Aceretum*hoz képest a nitrofiták hiánya jellemzi, ugyanakkor megtalálható benne több bükkös faj.

8. Sziklai hársas. Az előbbiekhöz kapcsolódó társulás, melynek társulástani helyzete még további vizsgálatra szorul. Jellemzője, hogy a legmeredekebb sziklás oldalakon alakul ki, lombkoronaszintjét többé-kevésbé egyetlen faj, a *Tilia platyphyllos* alkotja, melynek gyökerei gyakran a sziklahasadékokba kapaszkodnak, mellette néha megjelenhet az *Acer pseudoplatanus*, *Acer platanoides* és a *Sorbus aria* is. Aljnövényzetét a sziklák árnyéktűrő növényzete, így páfrányfajok (*Asplenium trichomanes*, *Polypodium vulgare*), *Geranium robertianum* stb. alkotják, emellett a sziklapárkányokon *Fagelia*-fajok jellemzik. A *Tilio-Fraxinetum*tól a melegkedvelő fajok hiánya, a *Mercuriali-Tilietum*tól a szurdokerdő fajok hiánya és a petrofil fajok jelenléte különbözteti meg.

9. Sziklai bükkös (Seslerio-Fagetum). E típus a Gulicska Ny-i oldalán és a Mély-völgy 2 ága közti gerinc É-i oldalán jelenik meg, összesen 3 kis foltban, meredek lejtőkön. A bükk gyenge növekedése (IV-V. termőhelyi osztály) és az aljnövényzetben a *Sesleria heufflerana* subsp. *hungarica* dominanciája jellemzi. A lombkoronaszintben jelen van még a *Sorbus aria*, a gyepszintben pedig a *Calamagrostis varia*. Nem kizárt további reliktum fajok előkerülése sem. Legközelebbi állományai a Bükkben a Garadna-völgy felső szakaszán találhatók.

10. Szurdokerdő (Phyllitidi-Aceretum). A völgy alján végighúzódó szurdokerdő legtipusosabb kialakulása a felső szakaszon figyelhető meg, de egészen a völgy kijáratáig megtalálható benne a karakterfajok közül a *Lunaria rediviva* és az *Anthriscus nitida*. A felső részen ezek mellett megjelenik a *Phyllitis scolopendrium*, *Scrophularia vernalis*, *Actaea spicata* és *Lilium martagon* is.

11-12. Melegkedvelő tölgyes és karsztbokorerdő (Corno-Quercetum et Ceraso-Quercetum). A völgy mikroklimatikusan legmelegebb részein, a Gulicska és a Puskaporos D-re forduló oldalain jelennek meg, az e társu-

* A közlésre kész kéziratot Less Nándor 1990-ben készítette el.

lásokra jellemző fajgazdagsággal. Érdekesebb fajok: *Iris graminea*, *Iris variegata*, *Aconitum anthora*, *Berberis vulgaris*, *Lithospermum purpureo-coeruleum*, *Cerasus mahaleb*, *Waldsteinia geoides*, *Laserpitium latifolium*, *Erysimum odoratum* subsp. *buekkense*, emellett a Puskaporos oldalában néhány tucat *Colutea arborescens* cserje, a völgy kijáratí szakaszán pár tő *Orchis purpurea*.

13. **Mészkerülő bükkös (Deschampsio-Fagetum).** A völgy 2 ága közötti gerincen ill. a völgy Ny-i oldalán porfirrit alapkőzetben található 3 állománya, ezek közül a legnagyobb foltján meglepő a fekete áfonya (*Vaccinium myrtillus*) néhány ezres állományának jelenléte. Sekély talaj, rossz növekedésű bükk és a szokásos mézskerülő fajok jellemzik.

14. **Sziklai gyöngyvessző-cserjés (Waldsteinio-Spiracetum).** A Gulicska tetején és Ny-i oldalán a Keleti-Bükk legkiterjedtebb gyöngyvessző-cserjései találhatóak.

15-16. **Nyúlfarkfüves sziklagyep és lejtősztyeppré (Diantho-Seslerietum et Pulsatillo-Festucetum rupicolae).** A Gulicskán és É-i gerincén találhatóak kis kiterjedésű állományaik, bennük érdekesebb fajok: *Sesleria heufflerana* subsp. *hungarica*, *Pulsatilla grandis*, *Cytisus procumbens*, *Iris variegata*, *Lathyrus pannonicus* subsp. *collinus*, *Iris pumila*, *Dianthus pontederæ*, *Geranium sanguineum*, *Jovibarba hirta*, *Sedum album* etc.

Összefoglalás

A Mély-völgy a Keleti-Bükk egyik legszebb szurdokvölgye, melyet hűvösségkedvelő társulások és fajok dominanciája mellett nagy társulástani változatosság jellemez. A jégkorszaki reliktumok (pl. *Calamagrostis varia*), a melegigényes fajok (pl. *Colutea arborescens*) és a mézskerülő *Vaccinium myrtillus* egymás szomszédságában fordulnak itt elő, a völgy reliktumörző jellegét hangsúlyozva. Társulástanilag legértékesebbek a sziklai bükkösök (Seslerio-Fagetum), az endemikus *Sesleria heufflerana* subsp. *hungarica* tömegével és a hárs-köris sziklaerdők (Tilio-Fraxinetum), melyek egyik legtipikusabb állománya található a völgy K-i oldalán. Ezenfelül a különféle melegkedvelő és sziklai társulások változatos mozaikja, kiegészítve a völgyalji szurdokerdővel. Mindezek alapján javaslom a Mély-völgy szigorúan védetté nyilvánítását a Bükki Nemzeti Park keretein belül.

Abstract

Vegetation map of the Mély-völgy (Bükk Mts., NE-Hungary)

N. LESS

The Mély-völgy (Deep Valley) is one of the most spectacular gorges in the eastern part of Bükk Mts. It is built up of three types of bedrock as Triassic limestone, dolomite and porphyrite and due to its northern exposition is dominated by communities and species which indicate its cool climate. As a consequence of its various relief the gorge represents a high diversity of communities with glacial relic species (*Calamagrostis varia*) as well as thermophylous (*Colutea arborescens*) and acidophylous (*Vaccinium myrtillus*) ones in close intimacy.

From a phytosociological point of view the most important are the beech forests on rocky walls (Seslerio-Fagetum) with the endemism (*Sesleria heufflerana* ssp. *hungarica*) and the linden-ash rocky forests (Tilio-Fraxinetum) with the most typical stand on the eastern slope of the valley. Moreover various thermophylous and rock dwelling grass-land and forest communities (Diantho-Seslerietum, Pulsatillo-Festucetum, Waldsteinio-Spiracetum, Ceraso- and Corno-Quercetum) can be found as well with the gorge forest (Phyllitidi-Aceretum) at the bottom of the valley. The above botanical values give a good reason to declare the area as a strictly protected part of the Bükk National Park.

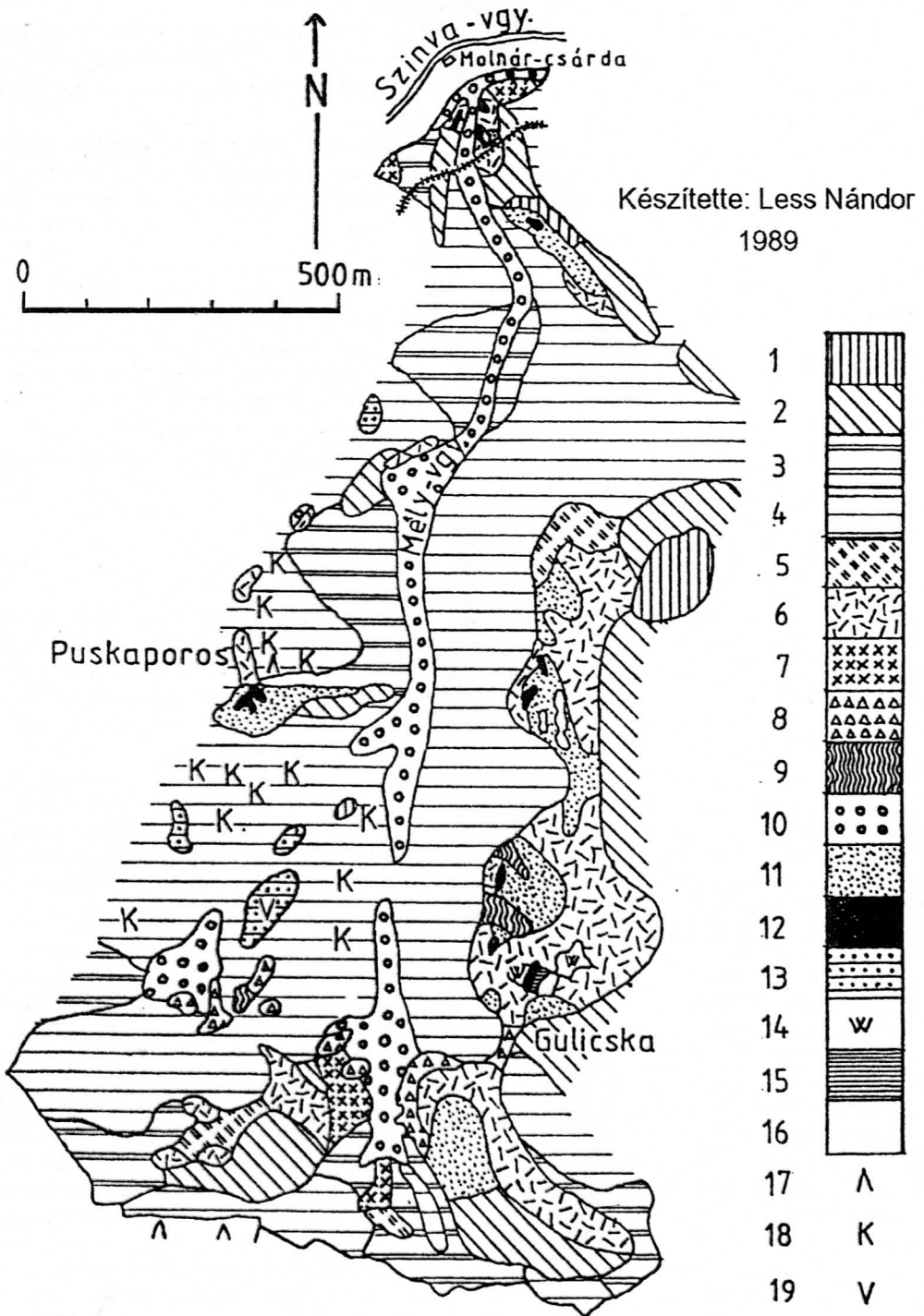
Irodalom

JAKUCS P. - JURKÓ, A. (1967): *Quercus petraea-Carpinetum waldsteinietosum*, eine neue Subassociation aus dem slowakischen und Ungarischen Karstgebiet. - *Biologia, Bratislava* 22: 321-335.

ZÓLYOMI B. - JAKUCS P. - BARÁTH Z. - HORÁNSZKY A. (1955): *Forstwirtschaftliche Ergebnisse der Geobotanischen Kartierung im Bükkgebirge*. - *Acta Bot. Acad. Sci. Hung.* 2: 361-395.

Jelmagyarázat a Mély-völgy vegetációtérképéhez

1. Cseres-tölgyes (<i>Quercetum petraea-cerris</i>)	10. Szurdokerdő (Phyllitidi-Aceretum)
2. Gyertyános tölgyes (<i>Quercus petraea-Carpinetum</i>)	11. Melegkedvelő tölgyes (Corno-Quercetum)
3. Szubmontán bükkös (Melitti-Fagetum)	12. Karszibokorerdő (Ceraso-Quercetum)
4. Gyertyános bükkös (Melitti-Fagetum carpinetosum konsoc.)	13. Mészkerülő bükkös (Deschampsio-Fagetum)
5. Hárs-köris sziklaerdő (Tilio-Fraxinetum)	14. Sziklai gyöngyvessző-cserjés (Waldsteinio-Spiracetum)
6. Hárs-köris sziklaerdő átmenete a gyertyános-tölgyes felé (Tilio-Fraxinetum aff. <i>Quercus-Carpinetum</i>)	15. Nyúlfarkfüves sziklagyep (Diantho-Seslerietum)
7. Hársas törmelékajtó-erdő (Mercuriali-Tilietum)	16. Lejtősztyeppré (Pulsatillo-Festucetum rupicolae)
8. Sziklai hársas	17. Lucfenyő telepítés
9. Sziklai bükkös (Seslerio-Fagetum)	18. Kőrisesedés
	19. Fekete áfonya (<i>Vaccinium myrtillus</i>) lelőhelye

I. ábra. A Mély-völgy vegetációtérképe.